

SYNOCHI

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

ΤΜΗΜΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

E-JOURNAL OF THE LAB "CHURCH AND CULTURE"

DEPARTMENT OF THEOLOGY

FACULTY OF THEOLOGY

NATIONAL AND KAPODISTRIAN UNIVERSITY OF ATHENS

ΤΕΥΧΟΣ 2 ▪ VOLUME 2

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2023 ▪ DECEMBER 2023

Ἡ Ἱατρική καί ἡ Θεολογία σέ διάλογο *

Χρυσοστόμου Σαββάτου, Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μεσσηνίας

Παρότι ἡ σχέση Ἱατρικῆς καί Θεολογίας ἀνέκαθεν τροφοδοτοῦσε τόν κοινωνικό καί ἐπιστημονικό διάλογο, στίς ἡμέρες μας- ἐξαιτίας τῆς πανδημίας τοῦ κορονοϊοῦ- ἐπανῆλθε μέ ἀμφίδρομο ἐνδιαφέρον, καί μέ ἐκκωφαντικό θόρυβο κάποιες φορές.

Στή δημόσια συζήτηση διατυπώθηκαν ἀμφισβητήσεις καί ἐνστάσεις, ἐνῶ ἄλλες φορές ἀναζητήθηκε, μέ ἐπιστημονικό τρόπο, νά προσδιοριστοῦν τά ὅρια μιᾶς διαλεκτικῆς, μέ σαφῆ νοηματοδότηση.

Θά μπορούσαμε νά ἰσχυριστοῦμε, ὅτι στήν ἱστορική τους διαδρομή καί ἀνάπτυξη, Ἱατρική καί Θεολογία, κάποτε διαλέγονται ἀλληλοπεριχωρούμενες καί κάποτε συγκρούονται ἀλληλοαμφισβητούμενες.

Ἦδη μέ τό κίνημα τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἡ ἐπιστήμη τῆς Ἱατρικῆς ἐπιχειρεῖ νά ὑποκαταστήσει, ἐνίοτε καί νά ἀντικαταστήσει τήν Θεολογία. Ἡ ἀλήθεια γιά τόν Θεό καί τόν ἄνθρωπο προσεγγίζεται μέ τήν κριτική τοῦ ὀρθοῦ λόγου, τήν φαινομενολογία τοῦ πειράματος καί μέ τά μετρήσιμα ἀντιληπτά χαρακτηριστικά του. Στήν ἱστορία αὐτῆς τῆς μακρᾶς συγκρουσιακῆς λογικῆς ἡ θεολογική κατάφαση ὅτι ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ καί τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καί καρπός ἐμπειρικῆς γνώσης, δηλαδή, βιώματος ὡς ἔκφρασης τῆς πίστεως, ὑπῆρξε μᾶλλον ἀποδυναμωμένη.

Ἐξ αὐτῶν προκύπτει τό ἐρώτημα πού μᾶς ἀφορᾷ: *ἀπό μίας τέτοιου εἴδους συγκρουσιακή ἀντιπαράθεση καί ἐκ διαμέτρου ἀντίθετη θεώρηση, μπορούμε νά ὀμιλοῦμε σήμερα γιά διαλεκτική σχέση Ἱατρικῆς καί Θεολογίας καί νά ἀναζητοῦμε τά ὅρια τῆς σύμπτωσής τους;*

---

* Χρυσοστόμου Σαββάτου, Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μεσσηνίας, Καθηγητοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ καί Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὁμιλία στό Γενικό Νοσοκομεῖο Ἀθηνῶν «Λαϊκό», 6 Ἀπριλίου 2023.

Όσοι παρακολουθοῦν μέ ἐπιμέλεια καί προσοχή τήν ἐξέλιξη τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης σέ ὅλα τά πεδία της, διαπιστώνουν ὅτι ἡ θεωρία τοῦ ἀπόλυτου ἐπιστημονισμοῦ δέν ὑπηρετεῖται πλέον καί ἡ ἐμφατική ἀπομόνωση τῶν κλάδων της ἀμφισβητεῖται διαρκῶς. Τά στεγανά μεταξύ τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν, ἀκόμη καί τῶν ἰατρικῶν ἐξειδικεύσεων, ἀρχίζουν καί καταρρέουν καί κανένας μας δέν μπορεῖ νά πεῖ στόν ἄλλον, κατά τήν παύλειο ρήση, «*χρεῖαν σοῦ οὐκ ἔχω*» (Α' Κορ. 12.21).

Όλα αὐτά ἰσχύουν πρώτιστα στή σχέση Ἰατρικῆς καί Θεολογίας, ὅταν μάλιστα τόσο ἡ μία ὅσο καί ἡ ἄλλη ἔχουν ὡς ὑποκείμενό τους τόν ἄνθρωπο.

Σ' αὐτήν, λοιπόν, τήν λογική τῆς διαλεκτικῆς μεταξύ Ἰατρικῆς καί Θεολογίας, μάλιστα ὑπό τό πρῖσμα τῆς ὀλιστικῆς προσέγγισης, τό κατεξοχὴν σημεῖο σύμπτωσης τους εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος μετέχει στό ἀγαθό τῆς ζωῆς καί τό βιώνει ὡς γεγονός σχέσης τόσο πρὸς τοὺς συνανθρώπους ὅσο καί πρὸς τό περιβάλλον του. Τό κοινό σημεῖο συνάντησης τῆς Ἰατρικῆς καί τῆς Θεολογίας ἀποτελεῖ ἡ περί τοῦ ἀνθρώπου ἀλήθεια καί ἡ περί τοῦ τρόπου ἐπιβίωσης καί δικαίωσής του προσπάθεια καί συνεργασία.

Ὁ τρόπος ὅμως ἐπιβίωσης τοῦ ἀνθρώπου παρότι ὀδηγεῖ ὅπως προείπαμε σέ μιᾶς μορφῆς διαλεκτικὴ σχέση, συγχρόνως ἐπισημαίνει καί τήν μεθοδολογικὴ διαφοροποίηση τῆς Ἰατρικῆς σέ σχέση πρὸς τήν Θεολογία. Ἡ μὲν πρώτη, τόν προσδιορίζει ἐδραζόμενη στό πείραμα καί τήν παρατήρηση, τὴ νόσηση καί τὴ θεραπεία. Ἡ δεύτερη ἐδράζεται στήν συγκεκριμένη σχέση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν Θεό, πρὸς τό φυσικὸ περιβάλλον καί πρὸς τοὺς συνανθρώπους του.

Όλα αὐτά ἀποτελοῦν τό πρῶτο ὄριο τῆς διαλεκτικῆς μεταξύ Ἰατρικῆς καί Θεολογίας.

Τό δεύτερο καί οὐσιαστικότερο, τό ὁποῖο ὑπαγορεύεται καί ἀπὸ τήν προηγούμενη ὀριοθέτηση, βρίσκεται στό ἐρώτημα *τί εἶναι ἄνθρωπος* καί ποιός ὁ προορισμός του. Μάλιστα γύρω ἀπὸ αὐτό τό ἐρώτημα διαπλέκεται τόσο τό νόημα γιὰ τὴ ζωή ὅσο καί ὁ σκοπός καί ἡ προοπτικὴ τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀπὸ τὴ μέθοδο προσδιορισμοῦ καί διερεύνησης τοῦ περιεχομένου τῆς ζωῆς καθορίζεται ἡ ἐπιστημονικὴ πολλαπλότητα καί ποικιλία, ἐκφράζοντας μέ τόν

τρόπο αυτό όχι μία συγκρουσιακή αλλά μία συμπληρωματική θεώρηση τής Ίατρικής και τής Θεολογίας, ως Ήπιστημῶν, ἀναφορικά πρὸς τὴν ἔννοια *ἄνθρωπος*, πρὸς τὸν τελικὸ προορισμὸ του καὶ τὴν προοπτικὴ του.

Γιὰ τὴν Θεολογία ἡ προοπτικὴ αὐτὴ προσδιορίζεται ὡς ἡ κατάσταση τῆς «*αἰώνιας ζωῆς*». Γιὰ τὴν Ίατρικὴ ἀποτελεῖ τὸ στόχο γιὰ τὴ διατήρηση καὶ διαιώνιση τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς.

Γιὰ τὴν Θεολογία ἡ ἀσθένεια εἶναι μία «*φυσικὴ ὁμαλό-τητα*», ἐπειδὴ ὁ κτιστὸς ἄνθρωπος ρέπει πρὸς τὴ φθορὰ καὶ τὸ θάνατο. Γιὰ τὴν Ίατρικὴ εἶναι ἀπολύτως «*φυσικό*» νὰ νοσήσει κάποιος, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νοσοῦν καὶ πεθαίνουν, ὅπως καὶ γιὰ τὴν Θεολογία νοσοῦν καὶ πεθαίνουν, ἀκόμα καὶ οἱ ἅγιοι καὶ ἀμαρτωλοί, ἀφοῦ ἡ φθορὰ καὶ ἡ θνητότητα κληροδοτοῦνται βιολογικά ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ καὶ μαζί τους καὶ οἱ ἀσθένειες.

Γιὰ τὴν Ίατρικὴ ἡ θεραπεία ἐπίσης εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴ νοσηρότητα καὶ τὰ συμπτώματά της. Γιὰ τὴν Θεολογία ἡ θεραπεία σημασιολογεῖ τὴν ὑπέρβαση τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς καὶ τῆς ἐκούσιας ἀπελευθέρωσής μας ἀπὸ τὰ πάθη.

α) Ἡ πρώτη ἀρχὴ ἡ ὁποία ὀριοθετεῖ τὸν διάλογο Ίατρικῆς καὶ Θεολογίας, καλεῖται νὰ ἀπαντήσῃ στό ἐρώτημα *τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος*, ὡς ἓνα ἐρώτημα καθαρὰ ὄντολογικό, τὸ ὁποῖο ὀδηγεῖ στὴ γνώση καὶ ὄχι ἀπλῶς στὴν ἠθικὴ κατανόηση τοῦ βαθύτερου περιεχομένου τοῦ ἐρωτήματος καὶ τῆς σημασίας του γιὰ τὴν ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀπάντηση στό ἐρώτημα αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει καὶ τὴν κοινὴ συνισταμένη μεταξύ τῆς ἀλήθειας τῆς γνώσης καὶ τῆς ἀλήθειας τῆς πίστεως. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ρῆση τοῦ Ἱπποκράτη, ὅτι «*οὐκ ἔνι ἱατρικὴν εἰδέναι, ὅστις μὴ οἶδεν ὅτι τί ἔστιν ὁ ἄνθρωπος*» (*εἶναι ἀδύνατον νὰ γνωρίζῃ τὴν ἱατρικὴ αὐτὸς ποὺ δὲν γνωρίζῃ ἀκριβῶς τί εἶναι ἄνθρωπος*).

β) Ἡ δευτέρη ἀρχὴ εἶναι ἡ ταυτότητα τῆς ὑπόστασης τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ ψυχοσωματικὴ ὄντοτητα. Ἡ ἀλήθεια γιὰ τὸν ἄνθρωπο δὲν εἶναι μόνον ἡ ψυχὴ του ἀλλὰ ἡ ὀργανικὴ ἐνότητα ψυχῆς, σώματος καὶ πνεύματος (*πρβλ. τὰ περὶ δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου ἀναφερόμενα, σῶμα-σάρκα,*

πνεῦμα-ψυχή. Γεν. Β΄, 7). Ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου γεννιέται μαζί μέ τό σῶμα του καί τό σπουδαιότερο δέν ἀναπαύεται «αἰώνια» ἐάν δέν ἀνακτήσει τό σῶμα της (βλ. Ἰεζεκιήλ ΛΖ΄, 4-9). Ἕνας μεγάλος θεολόγος τοῦ παρελθόντος αἰώνα τό ἐξέφρασε ἐπιγραμματικά: «*Ὁ ἄνθρωπος χωρίς τήν ψυχή εἶναι πτῶμα, ἀλλά καί χωρίς τό σῶμα εἶναι φάντασμα, δέν εἶναι σέ καμμία περίπτωση ἄνθρωπος. Δέν εἶναι ἡ ἀλήθεια ἄνθρωπος*» (π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ).

Συνεπῶς, κάθε θρησκευτικότητα, ἡ ὁποία καταργεῖ εἴτε ἀποδυναμώνει τό ρόλο τοῦ σώματος *ὑπέρ σωτηρίας τῆς ψυχῆς* μέ σκοπό τήν ἐπίτευξη τῆς ἀθανασίας ἀντιβαίνει στήν ἀλήθεια καί στήν ὄντολογική θεώρηση τοῦ ἀνθρώπου σέ σχέση πρός τή σωματικότητά του. Τόσο γιά τήν Ἰατρική ὅσο καί γιά τήν Θεολογία ὁ ἄνθρωπος νοεῖται μέ τή σωματικότητά του·τό σῶμα μας ἀποτελεῖ ὀργανικό μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μας.

Ἐξίσου, κάθε ἐπιστημονική ἔρευνα πού καταργεῖ εἴτε ἀμφισβητεῖ τήν ψυχή, ὡς στοιχεῖο ταυτότητας τοῦ ἀνθρώπου στό ὄνομα μιᾶς σωματικῆς ἀποκλειστικότητας, ὁδηγεῖται σέ μία μονιστική θεώρηση τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης καί ζωῆς.

Ὅσο ὁμως ἡ ψυχή εἶναι ταυτοτικό στοιχεῖο τοῦ ἀνθρώπου ἄλλο τόσο εἶναι ἀπαραίτητο καί τό σῶμα του γιά τήν προσωπική παρουσία στό φυσικό του περιβάλλον καί στήν σχέση του μέ τούς ἄλλους συνανθρώπους. Ἡ ἰδιαίτερη αὐτή σχέση του μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους ἀλλά καί μέ τό φυσικό του περιβάλλον εἶναι ἀπαραίτητη προκειμένου νά συν-υπάρχουν. Ἡ ἀποψη αὐτή ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπό τίς σύγχρονες ἐπιστημονικές θεωρίες τῆς φυσικῆς καί τῆς κοσμολογίας, κυρίως ἀπό τή λεγόμενη *ἀνθρωπική ἀρχή* (anthropic principle), *ὅπου δέν προσαρμόζεται μόνο ὁ ἄνθρωπος στόν κόσμο ἀλλά ἐπίσης καί ὁ κόσμος στόν ἄνθρωπο* (Barrow and Tipler). Αὐτή ἡ σχέση ἀλληλοεξάρτησης συνεπάγεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέν νοεῖται ἀποκλειστικά ὁ μόνος ἀλλά πάντοτε βρίσκεται σέ μία σχέση ἀνάπτυξης καί δημιουργίας μέ τό φυσικό του περιβάλλον, δίνοντάς του ἕναν ἄλλο προορισμό καί μία ἄλλη θεώρηση καί λειτουργία. Αὐτό ὑποδεικνύεται καί στήν βιβλική μας παράδοση, ὅταν ἤδη ἀπό τήν πρώτη δημιουργική στιγμή ὁ ἄνθρωπος λαμβάνει τή θεία ἐντολή νά ἐργάζεται καί νά φυλάττει τή δημιουργία (Γεν. Α΄, 26-28 καί Β΄, 15

). Χωρίς τόν άνθρωπο ή δημιουργία είναι νεκρά και ο άνθρωπος χωρίς τή λοιπή δημιουργία είναι αποκλειστικά μόνος.

γ) Έξ αιτίας αυτής τής σχέσης του ανθρώπου με τό φυσικό του περιβάλλον αναδεικνύεται και ή τρίτη αρχή, αυτή τής κίνησης, ως τό ουσιώδες χαρακτηριστικό πραγμάτωσης του κόσμου και τής ύπαρξης ως ζωής, άφοϋ ο κόσμος δέν έγινε άπλως για νά παραμένει στάσιμος αλλά για νά «κτίζεται πάντοτε» (Γρηγόριος Νύσσης), δηλαδή νά κινείται δυναμικά μέσα στην ιστορία και νά δίνει μία προοπτική σ' αυτό που ονομάζουμε ζωή, ή όποία κατανοείται όχι μέ τήν έννοια κάποιας ισόρροπης και όμοιοστατικής σχέσης συστατικών αλλά ως γεγονός αναφορᾶς και σχέσης προς τούς άλλους, γι' αυτό και κατά τόν Γρηγόριο τόν Θεολόγο ο άνθρωπος «και ἤρρηται, και οὐ παύσεται».

Αυτή ή έννοια τής συνεχούς κινήσεως είναι στενά συνδεδεμένη, τόσο στή Θεολογία όσο και στην Ίατρική, μέ τήν ίδια τή διαιώνιση τής ζωής και τήν αιώνια προσπάθεια διασφάλισή της υπέρ του ανθρώπου. Είναι ή υγιής κατάστασή του. Είναι παραδεκτό άλλωστε ότι ή υγεία είναι ή στενή, ή ισορροπημένη και ή άδιατάρακτη σχέση του ανθρώπου με τό περιβάλλον του, μέσα από τήν όποία όρίζεται συγχρόνως και τό περιεχόμενο τής ανθρώπινης ύπαρξης. Αντίθετα ως ασθένεια περιγράφεται ή όποιαδήποτε διατάραξη ή διαταραχή αυτής τής σχέσης.

δ) Ανάλογη είναι και ή θεώρηση τής ζωής, από τήν Ίατρική Έπιστήμη και τήν Θεολογία, όχι ως κάτι τό κεκτημένο και άτομικό ή ως μία κατάσταση απομονωμένης επιβίωσης αλλά ως υπαρκτικό γεγονός σχέσης και κοινωνίας, τόσο μέ τόν Θεό, ως «αίώνια ζωή», όσο και μέ τούς ανθρώπους, ως διατήρηση τής ζωής, κυρίως μέσα από τήν όποιαδήποτε μεταμοσχευτική προσφορά όργάνων, στοιχείων και υγρών του σώματός του. Είναι μία κίνηση προς ζωή από τόν δότη προς τόν λήπτη, ώστε ο λήπτης «ζωήν ἔχει και περισσόν ἔχει». Γι' αυτό ζωή που δεν μοιράζεται είναι ζωή κλεμμένη, έπειδή «οὐκ ἔστιν ἄλλως σωθῆναι εἰ μή διά τοῦ πλησίον» (Μακάριος Αἰγύπτιος).

ε) Τέλος ή άλματώδης έπιστημονική πρόοδος τής βιο-ϊατρικής και οι προκλήσεις της για τήν ίδια τήν Θεολογία θέτει και τήν έπομένη αρχή μέ τούς αντίστοιχους προβληματισμούς, όχι ήθικούς αλλά όντολογικούς, άφοϋ καλούμεθα νά

άπαντήσουμε πλέον όχι εάν έχουμε καλό ή κακό άνθρωπο αλλά τελικά αν έχουμε *άνθρωπο*, με τούς όρους και τις προϋποθέσεις που έχουμε ήδη περιγράψει.

Οι επιστήμονες σήμερα κατάφεραν να χαρτογραφήσουν τά περισσότερα από τά χρωματοσώματά μας, κάνοντας έτσι δυνατό τον «*άναγνωστικό*» χειρισμό της ίδιας της ζωής. Μέσα από αυτήν την χαρτογράφηση έχουν επιτύχει να επιβεβαιώσουν σημαντικά τά χρονικά όρια της ζωής, να προσδιορίσουν την προοπτική της ζωής αλλά και να επιβεβαιώσουν την μοναδικότητα και τό ανεπανάληπτο κάθε ανθρώπι-νου προσώπου, σέ σημείο μάλιστα να όμιλοϋν πλέον μέ βεβαιότητα για την *μοναδικότητα της γονιδιακής μας ταυτότη-τας* (πρβλ. Στυλιανός Άντωναράκης, Καθηγητής Γενετικής).

Πέραν τούτου, μέσα από την σχετικά σύγχρονη διαδικασία της κλωνοποίησης, οί επιστήμονες έπαναφέρουν και τό σημαντικό ζήτημα της έτερότητας του ανθρώπου ως ύποκειμένου. Καί σέ αυτό τό σημείο όφείλουμε να έπισημάνουμε ότι για την Θεολογία ένα ταυτόσημο DNA (κλωνοποίηση) δέν άναιρεί την έτερότητα του ύποκειμένου ανθρώπου, έπειδή ό άνθρωπος εικονίζεται όχι μόνο μέ την βιολογική του σύσταση και τά έξωτερικά χαρακτηριστικά του αλλά και από την σχεσιακή του δυνατότητα, ή όποία κάθε στιγμή έπιβεβαιώνει τή μοναδικότητά και τό άναντικατάστατο του προσώπου του.

Έπιπλέον, ή γονιδιακή χαρτογράφηση έπιβεβαίωσε και την όντολογική σχέση του ανθρώπου μέ τό περιβάλλον του, σχέση άλληλοπροσδιοριστική, σχέση συνεχής και άδιάκοπη, διά της όποίας κατανοείται ή ιδιαιτερότητα του φαινομένου της ζωής για κάθε άνθρωπο και έρμηνεύεται ή έξελικτική και άναπτυξιακή του διαφοροποίηση.

Όλα αυτά, τά όντως θαυμαστά, δέν μπορούμε πλέον να τά παρατηρούμε μέ άδιαφορία. Είμαι θέματα που άπαιτοϋν σοβαρό προβληματισμό, έξαιτίας τών συνεπειών τους. Καί καθώς είναι τόσο καινούργια, κάθε προβληματισμός χωρίς όριο-θετήσεις όδηγεϊ άναγκαστικά σέ νέα περίπλοκα ζητήματα όντολογίας, όπως ή διάκριση γένους και είδους για τόν ίδιο τόν άνθρωπο ή ή άμφισβήτηση της διάκρισης τών φύλων,μία -άς μοϋ έπιτραπεϊ- σύγχρονη έκφραση βλασφημίας κατά του

Δημιουργοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ γιά τήν Θεολογία «ἄρσεν καί θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς». (Γεν. 1, 27).

Ἀκόμη καί στό ἐπίπεδο τῆς *θεραπείας* δέν μπορεῖ νά ἀμφισβητήσῃ κάποιος τήν ὀριοθέτησή της, μέ βάση τήν ἀρχή ὅτι κάθε νοσογόνος κατάσταση δέν εἶναι δεδομένη εἴτε στό βιολογικό, εἴτε στό πνευματικό ἐπίπεδο. Τό σημεῖο ὅπου ἡ Ἰατρική καί ἡ Θεολογία διαφοροποιοῦνται εἶναι ἡ μεταβλητή ὡς πρός τήν τεχνική, τή μέθοδο καί τήν ἐφαρμογή της στήν ὑπηρεσία τοῦ κοινοῦ σκοποῦ, ὁ ὁποῖος παραμένει ἡ ἐπίτευξη τῆς θεραπείας καί ἡ ἀπάλειψη τῆς νοσογόνου αἰτίας. Εἶναι γνωστό, ὅτι σέ κάθε ἐφαρμοζόμενη θεραπευτική ἡ ἀρχή τῆς ἐξατομίκευσης τῆς θεραπείας θεωρεῖται δεδομένη, εἴτε στήν Ἰατρική, ὡς ἐξειδικευμένη καί ἐξατομικευμένη θεραπευτική ἀγωγή, εἴτε μέσω τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας/ἐξομολογήσεως στήν Ἐκκλησία μας, μέ τήν ἐξατομικευμένη θεραπευτική μέσω τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμιῶν (ἀρχή τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, διάκρισης καί φιλανθρωπίας).

Κατακλείοντας, θά ἤθελα νά πῶ, ὅτι εἶναι μᾶλλον ἀφελής ἡ θεώρηση πῶς τά προβλήματα αὐτά μποροῦμε νά τά προσεγγίσουμε ἀποκλειστικά καί μόνο ὡς θέματα ἐθνικῆς νομοθεσίας εἴτε ἠθικῆς ἀξιολόγησής, διότι δέν ἀφοροῦν τρόπους συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου ἀλλά ἀγγίζουν ὀρίζοντες ὄντολογίας καί ἐξυπηρετοῦν τό σκοπό αὐτῆς τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καί ὕπαρξης.

Εἶναι, νομίζω, ἀπαραίτητο νά συνεχιστεῖ μία γόνιμη διαλεκτική, ὅπου οἱ ἀρνήσεις, οἱ συγκρούσεις, οἱ ἀντιπαλότητες καί οἱ ἰδεοληπτικές ἀγκυλώσεις τοῦ παρελθόντος δέν θά ἔχουν πλέον καμμία θέση. Ἡ διαλεκτική μεταξύ Ἰατρικῆς καί Θεολογίας δέν θά πρέπει νά ἀποβλέπει παρά μόνο στήν ὠφέλεια τοῦ ἀνθρώπου.

Βιβλιογραφία:

Ἰωάννου Ζηζιούλα (†), Μητροπολίτου Περγάμου, «*Νόσος καί θεραπεία στήν Ὁρθόδοξη Θεολογία*», ἐν Θεολογία καί Ψυχιατρική σέ διάλογο. Πρακτικά Ἡμερίδας, Ἀθήνα 1999, σελ. 133-156.

Χρυσοστόμου Παπαθανασίου, Μητροπολίτου Μάνης, *Σχέση Έκκλησίας και Ίατρικῆς Ἐπιστήμης*, Μάνη 2020.

Κωνσταντίνου Παπαπέτρου, *Εἶναι ἡ Θεολογία Ἐπιστήμη;*, Ἀθήναι 1970.

Χρυσοστόμου Σαββάτου, Μητροπολίτου Μεσσηνίας, «*Τά ὅρια τῆς διαλεκτικῆς Ἐπιστήμης καί Θρησκείας*», ἐν τοῦ ἴδιου, *Ἐκκλησία καί Κοινωνία*, ἐκδ. Ἱεράς Μητρόπολης Μεσσηνίας, Καλαμάτα 2017, σελ. 313-321.

Χρυσοστόμου Σαββάτου, Μητροπολίτου Μεσσηνίας, *Τό ἐρώτημα τί εἶναι ζωή καί τό δικαίωμα γιά ζωή. Θεολογική καί ἀνθρωπολογική προσέγγιση*, Ἀθήνα 2018.

ISSN 2945-0683